

KULTŪRA

MENAS LITERATŪRA MOKSLAS

Šilkinis voratinklis

Socialiniai tinklai tapo tokia mūsų gyvenimo kasdienybe, kad nė nesusimąstome, kaip jie veikia mūsų žmogiškąją būtį: tai, kas esminga, gilu, protinga. Kas sieja mus ne tik su šiandiena ir jos aktualijomis, bet ir su tuo, kas liko mūsų tolimojoje atmintyje, kas sieja mus su kitų žmonių ir apskritai visos kūrinijos būtimi.

Socialiniai tinklai tarsi ir nepretenduoja į tai, kas *protinga*: proto ramybę, susitvardymą, pagarbą, teisingumą, dorybę. Jie dažniausiai kursto mūsų *jausmingumą*: tam skirtos ne tik paikos (ir klatingos) sąmokslų teorijos, bet ir įvairiausi kasdienio gyvenimo trupiniai, kai žmogus, lyg neturėdamas daugiau ką veikti, kelia į socialinius tinklus bene viską, kas jam nutinka.

O juk kiekvienas gyvenimas turi pusių, kurių viešinti nereikia ne tik dėl kažkokios asmeninės paslapties, o tiesiog todėl, kad būtis turi savo tyliąją pusę, tai, ko neturi žinoti ne tik kiti, bet ir tu pats. Be to, yra dalykų, kurių ir norėdamas į *fb* nesukelsi ir neaprašysi: neregimos, bet juntamos dienos ir nakties sandūros, skaudaus ilgesio jausmo, kai trūksta ne tik žodžių, bet ir minčių, nuojautos, kad gyveni sapne ir nežinai, kaip pabusti.

Kas bus tie mūsų gyvenimo fragmentai, sukelti į socialinius tinklus, po kelių šimtmečių? Tūkstantmečių? Savotiškos fosilijos, keliančios mokslinį susidomėjimą ateities žmonėms? Ar tiesiog civilizacijos šiukšlės, kurias reikės kuopti išsijuošus?..

Paradoksalu, bet: didžioji žmonijos dalis juk dar prisimena laikus be socialinių tinklų. Ir be išmaniųjų technologijų. Sunku būtų tvirtinti, kad tada žmonės buvo protingesni ar doresni. Tiesiog jie buvo *kitokie*. Kokie, sunku pasakyti, galbūt – ne tokie savimi patenkinti, užtikrinti, linkę teisti ir mesti lauk iš draugų visus, kurie negražūs, nedori, nusišneka ar reiškia netinkamas politines pažiūras.

Socialiniai tinklai neretai suteikia paiką viltį, kad esame teisingi žmonės. Maždaug teisingai elgiamės, mąstome, gyvename, ką čia dar... ką mes dar maždaug teisingai darome? Abejojame, sergame, mirštame, nekenčiame, pamirštame?..

Bet argi tai nėra iliuzija?..

Mes tūnome tamsioje naktyje, apimti širdgėlos ir baimės. Mus paglemžia ir neša laiko vilnimis mūsų kūnų menkumas ir trapumas. Mūsų jausmingumas nugali mūsų protą, naudingos vertybės – dorybės.

Socialiniai tinklai mus pančioja kaip šilkinis voratinklis, ir be jo mes jaučiamės bejėgiai savo sielos naktyje. Ir nieko nėra baisiau, nei galvoti apie amžinybę, nes amžinybėje šio voratinklio nėra.

Renata Šerelytė

Rasa ant voratinklio.

Nuotrauka iš interneto

PO TŪKSTANČIO METŲ

O!

šviesus debesėli,

šiltą vasaros naktį, šviečiant skaisčiam mėnuliui,

noriu tave įrašyti vienan eilėraštin,

idant, tūkstančiui metų praėjus, būsimos kartos

vieną šviesią vasaros naktį tave prisimintų.

Vladas Šlaitas

MRF
MEDIJŲ RĖMIMO FONDAS

Medijų rėmimo fondas
2025 m. svarstys
projektą: DRAUGAS
laikraščio diasporos
žiniasklaida.

Šio šeštadienio Kultūros turinys

1-as psl. Renata Šerelytė. Šilkinis voratinklis • 2-as psl. Leonas Peleckis-Kaktavičius. Nidos atvirukai: apie rimtus ir ne visai rimtus dalykus • 3-as psl. Živilė Gimbutaitė. Kazio Bradūno Dainiaus balsai (2) • 4-as psl. Astrida Petraitytė. Juslių ir jausmų paliudijimai Vilniaus paveikslų galerijoje • 6-as psl. Laimutė Vasiliauskaitė-Rožukienė. Rimanto Kmitos romano „Pietinia kronikas“ ekranizacija • 7-as psl. Algis Vaškevičius. „Viskas yra pradžia“: apie Jono Meko muzikinį pasaulį • 8-as psl. Laimutė Vasiliauskaitė-Rožukienė. Vidmos Wait paroda „Kolekcija nuo Vilniaus iki Dubajaus“

Kitame numeryje: Rūta Kupetytė: propagandinio Lietuvos SSR radijo diskursas iševijoje • Vasariui įpusėjus – tiršta žieminė „Knygų sriuba“

Redaguoja Renata Šerelytė renata.serelyte@gmail.com • Maketuoja Jonas Kuprys

RAŠYTOJO UŽRAŠAI

NIDOS ATVIRUKAI: apie rimtus ir ne visai rimtus dalykus

Leonas Peleckis-Kaktavičius

Vasario 15-ąją literatūros klasikui Algimantui BAL-TAKIUI (1930–2022) sukanka 95-eri. Ne taip paprasta įsivaizduoti visada geros nuotaikos, gyvybingą, kūrybingą poetą tokio solidaus amžiaus. Kita vertus, ir sulaukęs senatvės, buvo vis toks pat jaunatviškas, *baltakiškas*. Likimas lėmė nemažai vasarų praleisti šalia – Nidoje. NIDOS ATVIRUKAI užrašyti 2002–2011 metais. Viliuosi, kad jie bus įdomūs „Draugo“ skaitytojams, kad padės prisiminti vieną žymiausių XX a. poetų.

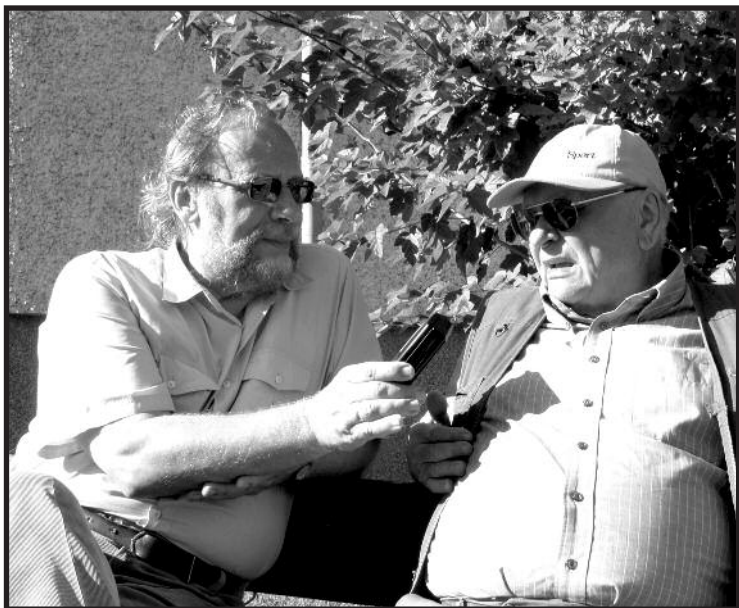
Artėjant vasarai labiausiai laukiu dviejų dalykų – Nidos ir Baltakių kaimynystės „Urbo kalne“. Kas yra Kuršių Nerija, Nida, turbūt aiškinti nereikia. O kas yra A. Baltakis – tiems, kurie nors kartą susidūrė su šia įdomia asmenybe, taip pat daugmaž aišku. Tačiau tik daugmaž, nes Algimantas niekada nebūna vienodas, net kasdienybės smulkmenose – kūrybiškas, originalus.

Na, o jo meilė Nidai – išskirtinė: „Visus metus sapnuoju Nidą. Jei kada nebeatvažiuoju, žinokit: man k a j u k.“

A. Baltakis čia atvažiuoja nuo 1958 metų. Ir visada tik rugpjūtį. Atvažiuodavo ir kol „Urbo kalno“ nebuvo. Ne kas kitas, o kaip tik jis labiausiai ir nusipelnęs dėl rašytojams skirtų poilsio ir kūrybos namų Nidoje atsiradimo. Kai toks klausimas buvo svarstomas, vieni kolegos buvo už tai, kad tokie namai atsirastų Palangoje, kiti – kad Druskininkuose, o štai Algimantas iškėlė Nidos vėliavą. Žodžiu, lyg ir trys partijos susikūrė. Pirmajai vadovavo E. Mieželaitis, ilgametis Rašytojų sąjungos pirmininkas, o antrajai – Just. Marcinkevičius. Dabar tai prisimindamas A. Baltakis pajuokauja problemą išsprendęs ne taip jau ir sunkiai – prieš lemiamą posėdį pavaišino kelis abejojančius valdybos narius ir laimėjo. Būta dėl šito ir labai nepatenkintų, ypač pyko Literatūros fondo direktoriui Jonas Pajarskas. Suprantama: daug pastangų prireikė, kol tie namai iškilo – Nidoje, kur po kojomis, o ir giliau tik smėlis, statyba sudėtinga. Ir plytas keltu prisiejo plukdyti. Pastatė. Gaila tik, kad tuomet apie tų plytų ilgaamžiškumą, apie tai, kad tenyksišiam klimatui kitokia plyta reikalinga, niekas nepagalvojo.

Čia – tik kelios vasaros su A. Baltakiu. Tik tai, kas, bebūnant šalia, labiau įsiminė. Tiesą sakant, jis ne iš tų, kurie linkę ką nors slėpti ar pagražinti. Tuo A. Baltakis dar gražesnis. O šiaip jau Nidoje jo savijauta ypatinga, pakylėta, tai visi žino. Čia ir daug eilėraščių parašyta. Persikėlus keltu, anot Algimanto, net kraujospūdis susitvarko. O ir čia „padarytas gramas“ nekenksmingas.

Regis, per ilgai užsikalbėjau: A. Baltakis jau moja ranka. Tik ką su Sigita atvažiavo. Porą savaičių jo šviesaus sąmojo bus pilni „Urbo kalno“ namai.

Leonas Peleckis-Kaktavičius (kairėje) kalbina Algimantą Baltakį. Nuotraukos iš L. Peleckio-Kaktavičiaus archyvo

Iš k: Jonas Mikelinckas, Algimantas Baltakis, Mykolas Sluckis, Vytautas Martinkus

PIRMOJI VASARA. 2002 METŲ RUGPJŪTIS

Per keturis su puse dešimtmečio nusistovėjo nemažai tradicijų, kurioms Algimantas ištikimas. Žinoma, tai – kasdienis maudymasis, žinoma, – žvejyba, o pirmoji diena, savotiškas prisiregistravimas, pradedama nuo Viktoro Miliūno namų. Net dabar, kai kolegos nebėra tarp gyvųjų.

Štai ir šįkart pirmasis vakaras praėjo rašytojo našlės Angelės prieglobstyje. O šiandien, susitikus po rytinių maudynių, poetas nejučia prisimena V. Miliūną, matyt, vakarykštis susitikimas pažadino nemažai prisiminimų.

Kai Algimantas apie ką nors pradeda pasakoti, toks įspūdis, jog jam tai daryti labai malonu. O dar didesnis malonumas tam, kuris jo klausosi: A. Baltakis tai daro su išjautimu (įkvėpimu?), toji jam duota Dievo dovana traukia klausytoją.

Šįkart V. Miliūnas prisimenamas visai kitoje erdvėje, ne prie marių. Pasakojimas nukelia į tuos laikus, kai premjeros kaltininkas V. Miliūnas pakvietė Baltakius į Panevėžio teatrą. Poetas žinojo, kad pjesės „Karuselė“ (1970) autorius buvo pažadėjęs režisieriui Vaclovui Bėdžiui, – jei toji premjera įvyks, pastatyti penkiasdešimt butelių konjako. Pasibaigus spektakliui, beįsngniuojant į režisieriaus butą, Algimantas ir klausia V. Miliūno, rankoje nešančio portfelį: „Tai kaipgi su tomis derybomis?“ „Bus, bus“, – kažkaip pritilęs, lyg ir šiek tiek sutrikęs atsako dramaturgas. Paslaptis paaiškėja jau namuose atidarius portfelį, kuriame – penkiasdešimt mažutėlaičių, berods, po penkiasdešimt gramų konjako buteliukų. Gudriai išsisuko pralošusysis, bet niekas ant jo nepyko: nė taurių nereikėjo...

Ne, Algimantas, pasakodamas tą istoriją, nesmerkia savo amžinatilsį bičiulio. Pasakoja smagią istoriją, ir tiek. Pasakoja lygiai taip, kaip tai daro ir prisimindamas savo paties įvairius juokingus nutikimus – nieko neslėpdamas, nebent smagiausią smulkmeną paryškindamas.

○○○

Kol Sigita maudosi, Algimantas neskuba sėstis ant paplūdimio smėlio. Kaip taisyklė, šalia atsiranda vienas, antras, trečias pašnekovai, nes poetas visada moka būti dėmesio centre. Tačiau, anot smagiai besišypsantišios Sigitos, stovi visai dėl kitos priežasties: „Jei atsisėstų, sunkoka Algimantui būtų atsistot. Kojos taip, kaip jaunystėj, nebeklauso. Jam tai būtų n e f a s o n a s.“

O svarbiausia – jį tebedomina jaunų panelės. Ir šito neslepia. Tačiau domina tik kaip meno kūriniai, dėl nieko daugiau. Tai jau seniai išsiaiškinta.

○○○

– Leonai, užsuk, knygą įdomią turiu, – kviečia į antrąją aukštą Algimantas.

Savojo kambarėlio prieškambarėje, atidareš šaldytuvą, išima „Pelynų“ trauktinę, įpila taurelę, suranda užkandos. Du kartus pakartoję procedūrą nusileidžiame laiptais žemyn, „kad žmonos ko neįtartų“. Nors žinome, kad ir Silvija, ir Sigita viską puikiai suprantą.

○○○

Užstalėję su A. Baltakiu įdomiausia todėl, kad ne taurelė dėmesio centre, o įvairūs pasakojimai, istorijos, prisiminimai, anekdotai, kaip taisyklė, literatūriniai, susiję su vienu ar kitu kolega, įvykiu, galų gale su pačiu Algimantu, kurie jam liejasi lyg iš gausybės rago.

Tačiau yra vienas „bet“. Jei nėra atitinkamos aplinkos, situacijos, atmosferos, Algimantas anekdotu neprisimins. Nes jis būtų atkurtas ne pačiu gražiausiu pavidalu.

Šiandien lyg ir palanki situacija smagioms istorijoms.

A. Baltakiui su bičiuliu tąkart pakako tik žaliame šaltmėtiniam likeriu, gan populiariam sovietmečiu. Baiginėjant butelį ir matant kaip juos stebi už tolesnio stalelio sėdintys pastovūs rašytojų „angelai sargai“ – vienas jaunas, kitas senas, – kilo idėja. Mat Algimantas buvo girdėjęs, kad dienai kagėbistas gausna aštuoniolika rublių valdiškų pinigų pragėrimui su „reikalingu“ žmogumi.

– Vyrai, ko tokie liūdni? Ateikit čia, – pasiūlo A. Baltakis.

O šiems prisėdus šalia ir jiems supylus paskutinius lašus, suvaidina, kad ieško pinigų, bet neranda.

– Mes paimsim, – sako vyresnysis.

Kai A. Baltakis sumetė, kad jau ištirpo abiejų saugumiečių gerp pinigai, paguodė vyresnįjį: „Na ir šuniškas jūsų darbas.“ „Šuniškas“, – pritarė kagėbistas. „Pragėrėt pinigų, o taip nieko ir nesužinojot.“ „Kodėl šuniškas?“ – nenorėjo sutikti jaunesnysis. Matydamas, kad jaunystė pasiryžusi apginti savo principus, A. Baltakis atšaldė saugumietį: „Nesokinėk, o tai Randakevičiui (buvo toks sovietinio saugumo Lietuvoje viršininkas – L. P.-K.) pasakysiu, kad valdiškus pinigus niekam išmėtei.“

Tuo metu saugumiečiams ypač aktualu buvo išsiaiškinti, kodėl vis dėlto pykstasi E. Mieželaitis su Juozu Baltušiu.

O pyktis, pasirodo, buvęs visai ne valstybinės reikšmės. E. Mieželaitis su J. Baltušiu tuo metu buvo kaimynai. O pastarojo žmona Monika Mironaitė garšėjo romantiškomis istorijomis...

○○○

Kaip gražiai Algimantas su Sigita moka džiaugtis vienas kitu. Iš pirmo žvilgsnio kartais atrodo lyg ir pykstasi, o iš tikrųjų... „Aš myliu tavo kiekvieną kilogramą“, – sako A. Baltakis. Visai gali būti, jog tai preliudija kokiam jaunystės laikų prisiminimui.

Sigita prisiminė, kaip, jai dar studentaujant (tačiau ir auginant du vaikučius), vis užskandavo rašytojų name šalia gyvenęs Grigorijus Kanovičius, prašydamas priimti jo svečią, nes namuose netvarka, žmona kažkur išvykusi.

Kartą atsitempė su savim neseniai iš lagerio išėjusį rusų poetą Jaroslavą Smeliakovą. Panašų į valkatą. Su vatinuku, nesiskutusį. Be dantų. Šaldytuve, išskyrus naminio sviesto didžiulį gabalą, kokius šeštajame dešimtmetyje pardavinėdavo turguje, nieko daugiau nebuvo. Tai tas svečias prie taurelės jį ir sudorojo, vėliau labai dėkodamas, kad jam, bedančiui, geresnio maisto ir nesugalvosi. Be to, sviestas toks puikus, lietuviškas.

Nukelta į 8 psl.

Kazio Bradūno Dainiaus balsai (2)

Živilė Gimbutaitė

Tęsinys. Pradžia 2025 m. vasario 8 d. „Kultūroje“

Bradūnas palygina sovietų okupacijos laikotarpį su ledynmečiu, kuris, žinome, ilgainiui atsileido, ištirpo. Poetas skrieja mintimis nuo ledynmečio laikų Baltijos šalyse per įvairius amžius iki dabarties, kad suteiktų pastarajai perspektyvą arba parodytų, jog Lietuva pragyveno sunkumus praeityje, tai pragyvens juos ir 20-tame amžiuje. Viena rinkinio dalis vaizduoja Karaliaus Mindaugo laikotarpį 13-tame amžiuje, kai Lietuva priėmė krikščionybę, bet dar ne visiškai atsisakė pagonybės. Kita dalis, „Komunijos kviečiai“, supina pagonybę su krikščionyste, iškeliant pastarosios vertybes bei dogmas. Tokiu būdu poetas gali įtaiguoti, nors netiesiogiai, Priskėlimą. Paskutinėje knygos dalyje, „Brolių kelionė“, kalbama pagaliau apie „Atlydį“. Čia Bradūnas išskyla kaip dainius-pranašas, atliepiantis pranašo bruožus Brazdžionio eilėraštyje „Amžių keleviš“ („Aš iš saulėleidžių renku rytojaus ugnį, / Aš iš vidurnaktį šviesias žvaigždes renku“, *Poezijos pilnatis*, 327). Dainiaus-pranašo paskirtis ne tik pranašauti, bet ir užjausti, diegti viltį, guosti žmones, kaip matyti daugelyje Bradūno eilėraščių: „Kad nebūtum viena“, „Lopšinė“, „Urna“, „Credo“ ir kt.

Rinkinyje *Sidabrinės kamanos* (1964) Bradūno balsas tampa labiau lyriškas, gausus dainų bruožais: epitetais, mažybiniais ir malonybiniais žodžiais, refronais, eilučių pakartojimais su variacijomis, dialogais su gamtos reiškiniiais. Nors čia yra daugiau asmeniškų lyrikos (kaip ir rinkinyje *Pėdos arimuos*), tematika ta pati, kaip *Morenų ugnyse*, kartais aiškiau priešpastatant dabartį ir praeitį. Sidabrinė kamanų turinyje matyti taip pat įvardinti ir to paties turinio eilėraščiai kaip *Morenų ugnyse*, lyg minčių pratęsimai. Tarp jų – „Voruta“, „Pagonių ugnis“ – „Ugnis“, „Nebijok“ – „Ir nebijok“, „Sibiro kapinės“ – „Tremtis“.

Žodžių pakartojimai ne tik mintį pabrėžia, bet ją išryškina garso priemone, esmėje pakartojimu, kartais sudarančiu kero išpūdį. Pvz., eilėraštyje „Voruta“ posmai prasideda su pakartojamo veiksmo variacijomis: „Aš ieškau mano protėvių pilies“, „Aš ieškau mano protėvių maldos“, „Aš ieškau mano protėvių dausų“. Eil. „Ir nebijok“, kuriame minimos antgamtinės būtybės (vėlės, vaiduokliai, laumės, gyvųjų ir mirusiųjų angelai) posmai baigiasi eilučių pakartojimais su variacijomis: „Įpūsk ugnelę / Ir nebijok – Ugnelė šventa“, „Pakurk ugnelę / Ir nebijok – Ugnelė šventa“, „Užkask ugnelę / Ir nebijok – Ugnelė šventa“ (*Sidabrinės kamanos* 14).

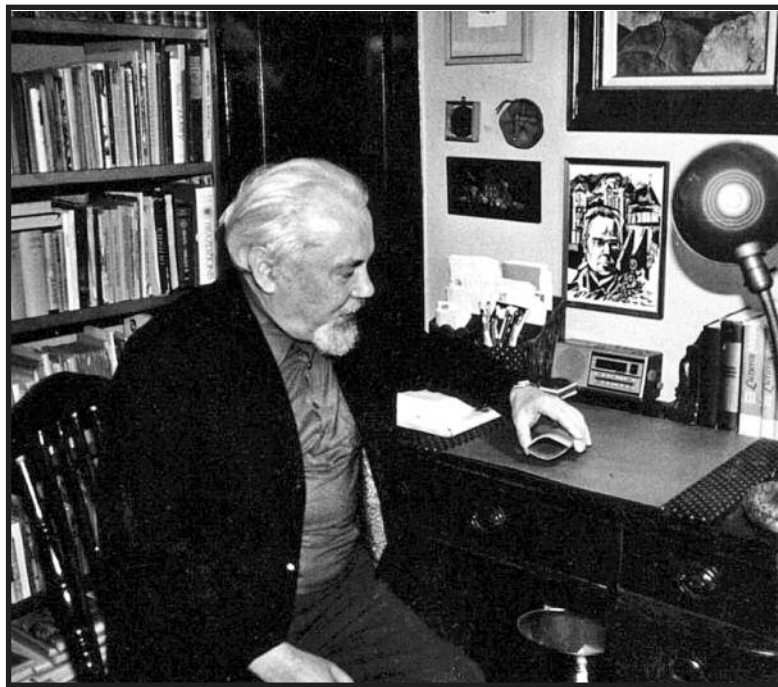
Dainų posmus puošia ir kitos garsinės priemonės: ritmas, rimas, asonansas, aliteracija, onomatopėja. Eilučių ritmas dažnai pėdinis, kartais beveik grynai jambo pėdų (v /), pvz., „Užklok mane gaiviu pavėsiu, / Sena, plačioji obelie“ („Apy pietė“, 14) arba mišrus, sudarytas iš jambo ir anapesto (vv /), kai peilutėje „Pakurk ugnelę / Ir nebijok – ugnelė šventa“. Atsiranda ir toninis ritmas, pagal gramatikos ir eilėdaros kirtis, pvz., „Ją radom gruzdant prie Veliuonos... Jai davėme ruginės duonos, / Jai duonos buvo negana“ („Pagonių ugnis“, 23). Aliteracija ir rimas: „Švilpia švilpynė šile, / Seniai pamesta / Seniai užmiršta“ (58). Asonansas: „Atėjom čia iš amžių glūdomos / Uždegti židinius namuos“ (*Pėdos arimuos*, 40); „Žvaigždynuose nieko nėra / Tik dvasia begaliniai gera“ (89).

Eilėraštis „Sidabrinės kamanos“ liejasi garso džiaugsmu bei skiemenų žaidimu, pamėgdžijojant garsus gamtoje (onomatopėja) arba kuriant naujadarus:

Siūdi liūdi liudilėle Nešam sese seserėle
Tatato tatato Tatato tatato
Tai rugiai gražiai žydėjo Mes motulei pusrytėlius
Sidabro (1) Sidabro (2)

...
Kukal rožė ratilio
Tatato tatato
Kai rugeliais vaikščiojo
Sidabro (5).

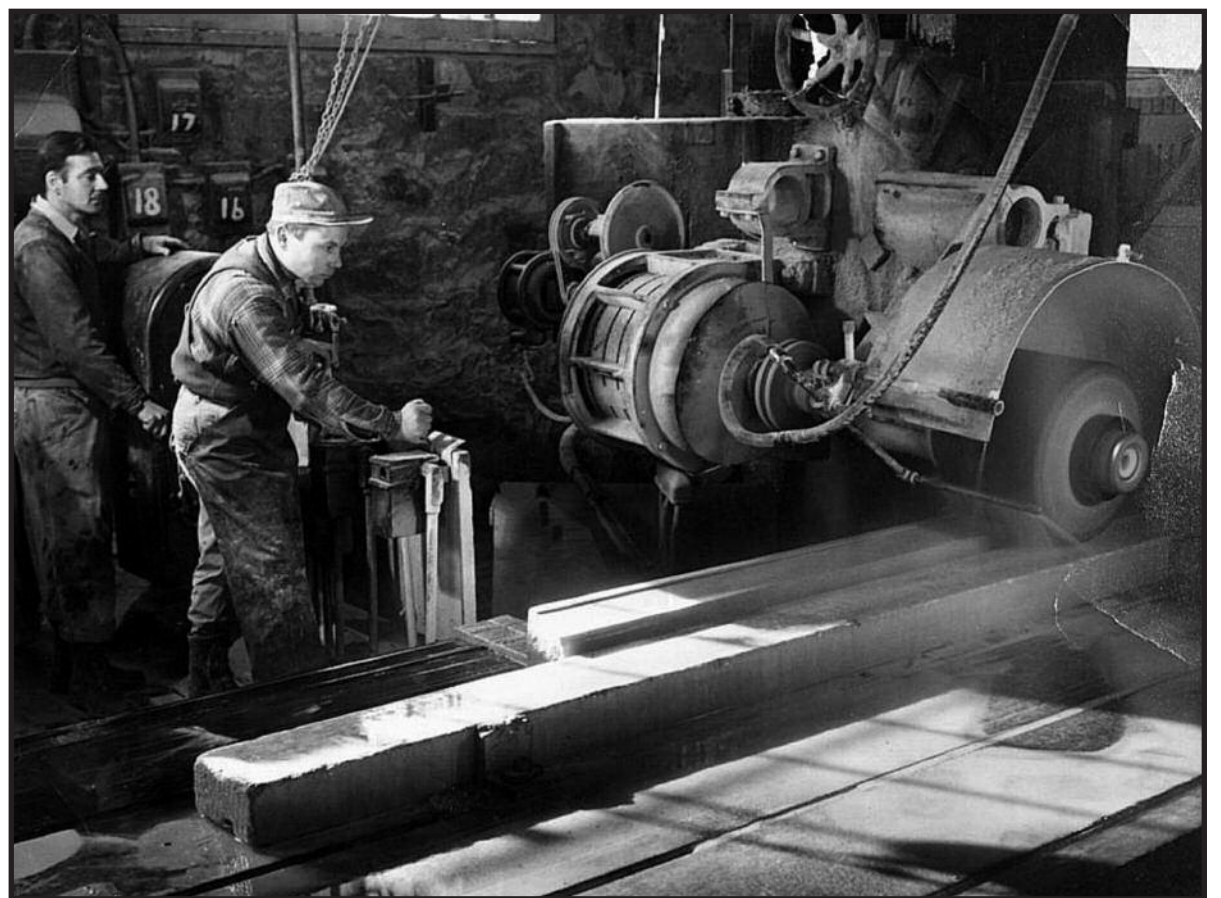
Galime išivaizduoti šią dainą praeityje, palydinčią jaunimo judesius, arba dabartyje kaip šokio

Kazys Bradūnas savo namuose Čikagoje, 1989 m. Onos Pajėdaitės nuotr.

akompanimentą, atliekamą koncerte. Čia poetas sėkmingai sujungė savo balsą su tautosakos balsu, įsijungė į tautosakos kūrėjų gretas, realizuodamas jau vaikystėje pasireikšusį dainininko gabumą bei muzikalumą. Žinia, jog Kazys Bradūnas augo vis dainuodamas ir giedodamas su šeima. Be to, jis pasisavino kaimo siuvėjos Agutės šventinių dainų eiles, kaip sakė pokalbyje su V. Skrupskelyte (ten pat).

Šiaip tautosakos bruožai įteigia praėjusius laikus, kada dainos, pasakos, sakmės ir jose veikiančios mitologinės būtybės buvo labiau susipynusios su žmonių gyvenimu. Kalbėdamas tautosakos autoriaus balsu, Bradūnas primena mūsų protėvių kultūrą, kuri rišo 20-tame amžiuje išsisklaidžiusius lietuvius su tautiečiais Lietuvoje ir savo laiku gal buvo vieningesnė negu 20-to a. antros pusės lietuvių kultūra. *Sidabrinėse kamanose* poetas vis palygina dabartį su praeitimi gailėsio tonais. Pvz., „Skalbėjos“: „Kadais prie jauno / ir amžino šulinio... Velėdavo laumės... Dabar ten tik motina / skalbia, skalbia ir skalbia / Kultuve klevo“ (*Sidabrinės kamanos*, 24-5). Pagaliau poetas klausia savęs, kaip atstatyti senoviškas apeigas bei laidojimo papročius: „Kaip man dabar sugrįžti / Į tą pačią mirtį / Prie žydinčios daubos / Prie Sidabrinio rugių, Auksinio kviečių lauko?“ (27). Gal jis klausia, kaip sugrįžti į gyvenimą agrarinėje kultūroje, į jos „aukso amžių“?

Kazys Bradūnas akmenų šlifavimo fabrike, 1955 m. Nuotrauka iš Elenos Bradūnaitės-Aglinskienės asmeninio archyvo

Būdamas 20-to amžiaus antros pusės išeivis poetas, Bradūnas palaikė ryšį su savo kolegomis, dalyvavo Rašytojų draugijoje ir lietuvių bendruomenės kultūrinėje veikloje. Susipažinimas su bendraminčių poetų kūryba galėjo turėti įtakos, sąmoningos ar ne, jo paties kūrybai, ypač išraiškos bruožų atžvilgiu. Kita vertus, jausdamas dainiaus pašaukimą, Bradūnas galėjo kalbėti savo rašytojų bei poetų kolektyvo vardu tam tikroms temoms (tautos, kultūros, literatūros), nes suprato jų rūpesčius bei norus, buvo išgyvenęs išeišviamus bendrus patyrimus. Visa tai, pavienes įtakas ir kalbėjimą kolektyvo vardu nurodo poeto išskirtinis dėmesys lietuvių poezijos pirmėiviui Kristijonui Donelaičiui (1714–1780), poemos „Metai“ autoriui, knygoje *Donelaičio kapas* (1970) ir eilėraščių cikle „Poetas Kunigas“ rinkinyje *Užeigoje prie Vilniaus vieškelio* (1981). Jei Bradūnui Donelaitis reiškė gyvą lietuvišką žodį (kaip pastebi V. Skrupskelytė), o perkeltine prasme – tą žodį puoselėjančius poetus bei rašytojus, „kalbėdamas“ su Donelaičiu, Bradūnas bei jo kolegų kolektyvas gal kalbėjo ir su kitais praeities lietuvišiais poetais.

Eilėraštyje „Tiktai per paukščio skrydį“ pavasario-vasaros metu Bradūnas ieško Donelaičio kapo Tominkiemyje, Prūsijoje (Mažojoje Lietuvoje), kur pastarasis vadovavo parapijai iki savo mirties. Rudeniop jis randa ne kapą, susietą su laiku ir erdve, bet „žemę gimdančią save“ (*Donelaičio kapas*, 14). Tai turbūt toji gaivalinga žemės jėga, kylanti iš protėvių paliktų pėdų, minima rinkinyje *Pėdos arimuos*. Kaip protėvių pėdos buvo kelrodis jaunam poetui, taip Donelaičio pėdos, metaforiškai jo žodžiai tapo kelrodžiu labiau subrendusiam poetui, kaip ir kitiems lietuviams poetams. Eil. „Prie stebuklingo medžio“ Bradūnas žavisi Donelaičio kūryba, renka jo „pabertąsias uogeles“ – žodžius – lyg „Prinokusius ant stebuklingo medžio / Nulaužytų, nuplėšytų šakų“ (46), spindinčius amžinu grožiu, nors sukurtus sunkiomis sąlygomis. Ilgainiui Bradūnas pats subtiliai atsiliepia į pirmėivio žodžius, stengdamasis paversti savo posmus į medžius, „Kad oštų, kad vėjui šlamėtų ... Sprogstančiais pumpurais“ („Po saule, po medžio pavėsiu“, 63). Kartais eilėraščiuose pasirodo eilutė iš Donelaičio poemos, pvz., „Kada saulelė vėl atkopydama pašvies?“ (ten pat, 46), bet apskritai įtaka yra vos pastebima, priklausant nuo skaitytojo susipažinimo su Donelaičio kūryba.

Pabaiga kitame numeryje

XIX a. nežinomo dailininko paveikslas „Kristaus kančia“

Juslių ir jausmų paliudijimai Vilniaus paveikslų galerijoje

Astrida Petraitytė

Vilniaus paveikslų galerijoje praėjusių metų gruodį atidaryta ir iki šių metų gegužės veiks intriguojanti paroda „Juslės ir jausmai“, sudaryta kuratorių Gabijos Kasparavičiūtės-Kaminskienės ir Joanos Vitkutės. Parodos anonse skelbiama, kad ją „sudaro dvi teminės dalys: juslės (penki pojūčiai) ir jausmai. Kiekvieną jų iliustruoja XVI a.–XX a. pr. vaizduojamosios ar taikomosios dailės kūriniai, literatū, mąstytojų ir dailininkų naudota naujųjų laikų filosofų ir mokslininkų literatūra, siekusi ištirti, pažinti, klasifikuoti sielos aistras ar kūno jutimus.“

Prasminga vienuoje susikaupus gilintis į eksponatus, bet žavesio turi ir galerijos organizuojami „palydintieji“ renginiai – edukaciniai užsiėmimai, paskaitos, ekskursijos ir pan., kai organizatoriai atskleidžia parodos rengimo principus,

„baksteli“ į detales, kurių galbūt nepastebėtum.

Sausiui įpusėjus sudalyvavau ekskursijoje su parodos „Juslės ir jausmai“ kuratorėmis Jovita ir Gabija. Jaunosios parodos rengėjos nemažam mūsų būreliui atskleidė: paroda kone tarptautinė-eksponatus skolino Latvijos ir Estijos institucijos (muziejai, bibliotekos), taigi tai Baltijos šalių projektas.

Pirmiausia, susispietę parodos „prieangyje“ su eksponuojamais senaisiais leidiniais, išgirdome teorinę išangėlę. Minėti autoriai, analizavę – kadais – emocijų raišką, rekomendavę, kaip juos pavaizduoti dailės kūrinuose. Ir prancūzų filosofas René Descartes XVII a., ir anglų gamtininkas Charles Darwin XIX a. apie tai mintijo – pastarasis savo leidinį „Žmogaus ir gyvūnų emocijų raiška“ iliustravęs nuotraukomis. Prieš pereinant į dailės kūrinų sales, spėjau užmesti akį į Darwino leidinį iliustruojančias emociines išraiškas (eksponuojamas vertimas į lenkų kalbą, saugomas Nacionalinėje M. Mažvydo bibliotekoje).

Bet reikėjo skubintis susipažinti su dailėje fiksuota Šypsena – pirmojoje salytėje sukabinti tos nuotaikos paveikslai (tarp kurių, beje, įterpti ir veidrodžiai – jų pasitaikė ir kitose salėse, taigi buvome provokuojami savo atvaizde „susikurti“ atitinkamą emociją). Gidės priminė, kad portretuojamiems kilmingiesiems šypsotis nederėjo, tad čia daugiausia regime žemesniųjų sluoksnių atstovus. Jiems, matyt, atstovauja ir Kanuto Rusecko „Besijuokiantis italas“ (1824), ir Alfredo Römerio „Besišypsantis kaimo berniukas“ (XIX a. antra pusė)...

O toliau parodoje persipynė dvi atšakos – Juslių (pojūčių) ir Jausmų vaizdavimai.

Jausmų tema parodoje interpretuojama plačiau (nei „linksmas-liūdnas“ ir pan.): štai salė skirta Meilei/Erotikai, štai – Linksmymams ir Kasdienybei, galiausiai – Baimei/Liūdesiui/Pykčiui/Skausmui. Tarp pozityvių ir negatyvių emocijų raiškų įterpta penkių pojūčių (Juslių) ekspozicija. Žinoma, stabelėjome kiekvienoje salėje, gidės atkreipė mūsų dėmesį į vieną ar kitą eksponatą, kai kurie savaime patraukė akį...

Tarkim, dievų nulemtą erotiškumą paliudija XIX a. pradžios nežinomo prancūzo paveikslas (parodai latvių paskolintas) „Venera uždega Amūro deglą“; „Erotinę sceną“ – dvi sulipusias porceliano figūrėles – radome intriguojančiai paslėptas: teko atitraukti užuolaidėles...

Galėjome įsitikinti, kad ta pati emocija skleidžiasi skirtingu stiprumu ir spalvomis, pavyzdžiui: išgąstis-baimė-siaubas... Nors gal ir dviejų veikėjų, aptiktų su „Uždrausta knyga“ (nežinomo XIX a. dailininko paveikslas), išgąstis nėra tokia jau „lengva“, bet štai Vincento Sledzinsko pieštukų brūkšteltas „Kompozicijos eskizas“ perteikia moters su kūdikiu glėbyje besiginančios nuo užpuolikų siaubą...

Krikščioniškosios tematikos kūriniai, žinia, dažnai perteikia liūdesį, skausmą, kančią. Ir šioje parodoje ne kartą regime nukryžiuotą Kristų – štai XIX a. nežinomo dailininko „Kristaus kančia“...

Tarp vaizduojamo stipraus emocinio krūvio – teigiamo ar neigiamo – ir „nekaltai“ šventinės ar kasdienės scenos paliudijamos: Francois Verheyden „Mergvakaris“ (1845) ar Vincento Sledzinsko „Mažosios Joanos maldymas“ (1888), kt. Ir net filosofinės gyvenimo refleksijos įsiterpia – štai Artūro Bartelio piešinių tušu ciklas (XIX a. vid.), prasidedantis „Vaikyste“ ir užbaigiamas „Laiminga senatvė“ – gidės atkreipė mūsų dėmesį, kad po kiekvienu piešinėliu – ir trumpas autoriaus eilėraštas, juos iš lenkų kalbos specialiai parodai išvertė Regina Koženiausienė (pvz., „Laiminga senatvė“, kurioje pavaizduoti du diedukai, prie stalo lošiantys kortomis: „Laimė didelė galopi –/ Poilsio ramybė:/ Kai namuos jaukiuos kūrenas židinio ugnelė,/ Dar buljonas, birios kruopos,/ Gabalas mėselės,/ Su kaimynu atsilošus/ Lošti marijošių.“)

Parodoje greta paveikslų gėrėjomės ir skulptūrėlėmis; kai kuriose emocijos gan ryškios, pvz., Claude Michel „Verkiantis faunas“ (XVIII-

Nukelta į 5 psl.

Nežinomo lenkų dailininko paveikslas „Moteryų peštynės“

Liūdesį iliustruojanti Gedulo vėduoklė

T. Rombouts. „Herakleitas ir Demokritas“

Kanutas Ruseckas. „Besijuokiantis italas“

Atkelta iš 4 psl.

XIX a. sankirta). Liūdesį iliustruoja ir Gedulo vėduoklė (tamsesnių spalvų, su pavaizduota, matyt, našlystės scena). Ekspozicijoje žvilgsnį atkreipia ir alegorinis Antano Žmuidzinavičiaus paveikslas „Sielvartas“ (1906). O mūsų gidės stabtelėjo ties išpūdinga Vincento Smakausko drobe „Žmonių grupė prie moters, gulinčios mirties patale“ (XIX a.) – sakyta, jog taip alegoriškai išreikštas sielvartas, caro režimui po 1830–1831 m. sukilimo uždarius Vilniaus universitetą.

Pykčio scenų taip pat regėjome, pvz., ekspresyvus nežinomo lenkų dailininko (XIX–XX a.) piešinys „Moterų peštytės“...

Tarp šių Jausmus pristatančių salių įterptos Juslių (pojūčių) ekspozicijos, kūrinius grupuojant pagal jau Aristotelio įvardintą klasifikaciją: Klausos, Rega, Uoslė, Lytėjimas, Skonis. Sakyta: ne visi paveikslai tiesmukai iliustruoja kokį nors pojūtį – galbūt pavaizduotieji objektai mums sukelia, pavyzdžiui, skonio, gal net uoslės iliuziją – taip juk suveikia natiurmorto gėrybių gausa (pvz., XVII a. W. van Aelsto mokyklos dailininko „Natiurmortas su omaru“). Bet esama kūrinių, tiesiogiai paliudijančių kurį nors pojūtį, tarkim, žvelgdami į Nikodemo Silvanavičiaus paveikslą „Dailininko sūnus vakarieniauja“ (XIX a. antra pusė) galime įsivaizduoti sužadintus skonio receptorius. Tarp dailės kūrinių įterpti ir kai kurie daiktai – štai Skonio ekspoziciją papildė indelių rinkinukas, Klausos – muzikos instrumentų pavyzdžiai (mandolinos). O Lytėjimą iliustruojantį Tado Goreckio darbą „Aklas elgeta su berniuku“ papildė įvairių medžiagų pavyzdžiai (kuriuos galima paliesti) – pasak kuratorių, ieškota atitiktinių paveikslų regimoms faktūroms. Įdomus Jakobo Gole piešinių ciklas, sukurtas baigiantis XVII a. (parodoje pateikiamos skaitmeninės kopijos): moters figūra čia tampa visų penkių juslių personifikacija (tik „Lytėjimo personifikacijai“ prisireikia antros figūros – moterį liečiančio vyro).

Mūsų ekskursija baigėsi – kaip ir

W. Sledzinskio „Mergaitė verkia prie durų“

pati paroda – erdvėje su vieninteliu paveikslu: Theodor Rombouts „Herakleitas ir Demokritas“ (1622). Gidės priminė, kad Herakleitas buvęs niūrus pesimistas, o štai Demokritas – linksmai ir gyvenimą žvelgiantis. Atsisveikinant mums ir palinkėta pozityvios nuostatos.

○○○

O vasariui įsibėgėjant buvo proga darsk kart pavaikštinti parodoje, jau savu tempu ir savo pasirinkimu stabtelint prie atskirų paveikslų, sumezgant nespėtus ekskursijos metu su-

ne psichologė/-as?); ji tyrinėjusi emocijas politologiniais tikslais, tarkim, aiškindamasi populizmo fenomeną.

Paskaita buvo ir informatyvi, ir gerai struktūruota. Ją „irėmino“ pavyzdžiai (demonstruoti ekrane) iš parodos – pradžioje regėjome Darwino veikale pateiktas emocijų išraiškas, pabaigoje – trejetą paveikslų, vaizduojančių šypsena (taip paliudijant tarsi tos pačios emocijos kiek skirtingus išraiškos variantus).

Lektorė priminė ir neurologijos XIX a. pradininką Guillaume-Benjamin-Amand Duchenne, Paryžiaus klinikos pacientų „šypsena“ sukeldavusį elektrošoku...

Daugiausia dėmesio paskaitoje skirta žymiam JAV psichologui Paul Ekman, savo didžiuosius emocijų identifikavimo tyrimus atlikusiam XX a. 7-ame dešimtmetyje, gal ir vėliau, net vadintam „garsiausiu pasaulyje veidų skaitytoju“. Šis mokslininkas (ir dabar dar esąs Kalifornijos universiteto profesorius emeritas) talkino ir FTB, CŽV – mokydamas, kaip iš veido „išskaityti“ melą, ir animacinių filmų kūrėjams, siekiantiems kuo tiksliau perteikti savo veikėjų emocines išraiškas. Mokslininkas įtvirtino savo pagrindinių/klasikinių emocijų teoriją o šios – pyktis, panieka, pasibjaurėjimas, džiaugsmas, baimė, liūdesys, nustebimas – esančios biologinės žmonių prigimties nulemtos, tad ir jų raiška universalūs. Savo mokslinių interesų lauką – Vakarų (JAV) žmogaus emocinės raiškos atpažinimas iš veido – jis pratęsė tarpkultūriniais tyrimais: nuvyko į Papua Naujosios Gvinėjos salą, ten jo atlikti tyrimai emocijų universalumą tarsi patvirtinę. Po to išgirdome apie vėlesnių mokslininkų užimtas skirtingas pozicijas – vieni ginčijo Ekmano teoriją, teigdami skirtingų kultūrų, konteksto įtaką ir pan., kiti palaikė, nurodydami, kad, tarkim, ir tos pačios emocijos išraiškos įvairovė nepaneigia jos visuotinio ir bendrumo.

Lietuvos nacionalinis dailės muziejus – ir Vilniaus paveikslų galerija, kaip jo padalinys – formuoja išties puikią tradiciją, savo temines parodas „apgaubdamas“ įvairiais pažintiniais, muzikiniais ir pan. renginiais.

megzti temos mazgus ir pan. – mat nutariau užgriebti ir vieną iš gausiai parodą lydinių edukacinių užsiėmimų, išklausti, kaip programoje skelbta, „Vilniaus universiteto Tarptautinių santykių ir politikos mokslų instituto docentės, (Po)sovietinės atminties studijų centro ir Politinės elgsenos ir institucijų tyrimų katedros tyrėjos dr. Jovilės Ulinskaitės paskaitą „Emocijų mokslas. Ar galime perskaityti emocijas veide?“

Pranešėja iškart pasisakė – ji ne psichologė (tad taip ir liko krebždėti – o kodėl apie emocijas kalbėti kviesta/s

Rimanto Kmitos romano „Pietinia kronikas“ ekranizacija

Laimutė Vasiliauskaitė-Rožukienė

Iniciatyvos kurti šį filmą ėmėsi prodiuseris Lukas Trimonis. „Ačiū, tau, Rimantai, kad parašei šią knygą – už juoką ir ašaras“, – per filmo premjeros ceremoniją Vilniuje kreipėsi į rašytoją R. Kmitą prodiuseris Lukas Trimonis: dar 2017 m. išgijęs šio kultinio romano ekranizavimo teises, kantriai laukė scenaristės šaulietės Eglės Vertelytės (tuo metu ji kūrė lietuvišką filmą „Gardutė“) bei kalbino jauną gabų režisierių Igną Miškinį, kurio šaknys – iš Šiaulių; nes jauni geriau supranta jaunos, tačiau jaunuolių kasdienybė prieš 30 metų iš pradžių kalbinamo režisieriaus nesužavėjo, kaip ir patsai romanai (parašytas 2016 m., 2017 m. apdovanotas Jurgos Ivanauskaitės vardo premija ir tapęs Lietuvos metų knyga suaugusiųjų kategorijoje).

Lukas Trimonis padėjo režisieriaus Igno Miškinio žmonai Ievai, kuri yra svarbiausias žmogus, nes viską nulėmė ir *pastūmėjo geru keliu*. 2022 m. susuktas filmas jau rodytas Vokietijoje, Liubeke, Kotbuse, o pernai tarptautiniame Talino kino festivalyje pelnė geriausio Baltijos šalių filmų titulą (lietuviška premjera įvyko šių metų Šiauliuose sausio 23 dieną, Vilniuje – sausio 24 dieną).

Knygos ir filmo sėkmė: moksleivio dienoraštis – tarsi vidinis monologas, išpažintis sau pačiam. Knyga parašyta kaip vyresniųjų klasių moksleivio dienoraštis (atvirai, bandant suvokti aplinkinį pasaulį, savo jausmus ir norus): be pagražinimų apie laukinio kapitalizmo pradžią, nes jauni yra nesugadinti maksimalistai. (Panašios šlovės susilaukė nuoširdžiai naivios S. Townsend knygos „Slaptas Adriano Moulou dienoraštis“, „Adriano Moulou brendimo kančios“, talentingai išverstos į lietuvių kalbą Virgilijaus Konrado Čepļiejaus).

Filmo anonsas šiaurietišku slengu. *Istorija Paskutinis XX a. dešimtmetis. Vandamų ir Švarcų miestu vadinamu Šiaulių Pietiniam rajone gyven rimts bachūrs Rimants (aktorius Džiugas Grinys). Kaip normalus bahūrs, jisai nešioj treningus, per šventes i kožą užsivelk, su draugeliu Minde (akt. Robertas Petraitis) šmutkes stumda i žaidž regbį, nors mamike dėl to sporta pergyven kaip velns. Bet nu, kaip jis pats saka, ką čia gali daugiau veikt be regbia? Tada Rimants įsimyl Moniką (akt. Digna Kulionytė) – gezas net nežina, ant ko užsirovė. Jinai, aišku, graži pana, bet biški pablūds. Nu, o ko nepadarysi dėl meilės. Rimants jau i knygike paskaita, i eilėraščių paraša... Nu ir jam kyl klausims – koks iš visa šita tolks? Ar reik būt kaip visi, ar mąstyt savo galva?*

Beje, filmo premjera pirmiausiai ir įvyko Šiauliuose, tik kitą dieną – „Forum Cinemas Vingis“ kino salėje. Ir atėjo daugelis su to laikmečio treningais ir kožom (pagal to laikmečio jaunuolių suvoktą laisvę).

Šnekamosios kalbos įgūdžiai. Reikia paminėti, kad R. Kmita yra ir kritikas, vertėjas iš vokiečių kalbos bei poetas. Šiaurietišką slengą išstobulino išvertęs šveicaro Pedro Lenzo romaną Berno tarne „Čia aš varataris“, tai tarnei pasitelkęs gimtąją šiaurietišką šneką ir jaunimo kalbos slengą.

Filmo anonsas lietuviškai. Vyresniųjų klasių moksleivio Rimo kasdienis gyvenimas: draugai, merginos, pirmosios erotinės patirtys, regbis ir t. t. Pirmieji nepriklausomybės metai Lietuvoje: „laukinis“ kapitalizmas, prekyba padirbtomis prekėmis, domėjimasis Rytų kultūra ir keistomis dvasinėmis praktikomis (J. Ivanauskaitės knygų įtaka, ypač romano „Ragana ir lietus“). Jaunuolių gimtadieniai su baltąja mišraine ir fantais, *naujakai* su suvalgytu turiniu vonioje, užgimę jausmai, kurie paskatina herojų keistis: skaityti knygas, net rašyti eilėraščius, naujai pamatyti savo miestelį.

Kadras iš filmo „Pietinia kronikas“ (rež. Ignas Miškinis)

Laikytasi autentikos. „Pietinia kronikas“ pavadintas komedija, nors būna, kad žiūrėdamas ir apsi-verki (pasak rašytojo, tai komedija su druska), susuktas operatoriaus Narvydo Naujalo to meto kino kameromis, be dronų ar kranų ir neromantizuojant finansiškai visiems sunkių, tačiau viltingų devyniasdešimtųjų, su švelniu humoru perteikiant tą netikrumo jausmą, kai į gyvenimą imama kabintis taip, kaip kas moka – per turgų, keliones į Rygą siekiant pasipelnyti (nesėkminga prekyba dešromis, sėkmingesnė populiariais tų laikų užsienio grupių ar Rembo plakatais).

Filmas prasideda užkadriniu herojaus monologu, per visą filmą saikingai naudojamos ir romano citatos. Filmo pagrindinės temos: meilė, regbis, mokykla, turgus, laisvė, pinigai, svajonės. Archyvinės dokumentikos kadrus į filmo istoriją įtraukė montažo režisierius Danielius Kokanauskis su komanda, to laikmečio populiarią muziką (šiaurietiškių Bix'ai, Gin'Gas'ai, „Vidurnaktis“, „Savaitgalis“, „Soniclove“, vilniečių „Fojė“, kauniečių „Antis“) – Vyčio Purono muzikinis takelis, to laikmečio vintažinius drabužius traukė iš spintų vietiniai, treningus skolino visi, kas jų turėjo. Vis dėlto filmas – ne kostiuminis, kritikų vertinamas kaip pirmasis vykęs lietuvių *period, bildungsromano* ir humoro sąsajos filmas.

Šiaurietiškių kūrėjų branduolys. Kostumų dailininkė Agnė Biskytė ir kompozitorius Vytis Purnas. Šiaurietė ir scenarijaus autorė Eglė Vertelytė pakeitė kai kurias romano scenas ir finalą (būta penkių-šešių variantų, patsai rašytojas šiaurietis R. Kmita aktyviai dalyvavo, dėl nieko neprieštaravo, net ir nusifilmavo vienoje scenoje kaip policininkas). Iš aktorių šiaurietė – tik Vaidilė Juozaitytė.

Filmo kompozitorius Vytis Purnas sako, kad garso takelis labai eklektiškas, tačiau visa muzika sukurta ne vėliau kaip 1994 m.: trečdalis užsienio, trečdalis lietuviškų hitų, trečdalis – jo kurta dramaturginė 90-ųjų stiliaus muzika ir gyvai grojama: tokie gabalai kaip „Culture Beat“, „Mr. Vain“, „2 Unlimited“, „Workaholic“, yra ir „Metallica“, „The Prodigy“ – visi to laiko simboliai.

Konsultavo Šiaurietiškių regbininkai, išsaugoję istorinę „Vairo“ komandos aprangą, ir policininkai, nes prieš 30 metų jų apranga atrodė kitaip.

Jaunų aktorių debiutas. Rimantas (aktorius Džiugas Grinys pripažintas vienu perspektyviausių Europos aktorių Berlyno kino festivalyje), jo herojus keičiasi mąstydamas, jam regbis jau nebe pirmoj vietoj, paliktas mylimosios Monikos (Digna Kulionytė) galiausiai yra baisiai nusivylęs gyvenimu, kuris yra

padelka, išauga iš kojų ir treningų, o palėpėje rasta senelio lakūno koža jam tampa svarbiau už *padelkinius* *biznius*, kitaip negu jo draugeliui Mindei (aktorius Robertas Petraitis), kuris yra linksmas personažas, nepailstantis versliukų meistras, dabartinių verslininkų pionierius.

Komedijoj dar vaidina Irena Sikorskytė (ilgakojė intelektualė menininkė Jurga), Rasa Samuolytė (mokytoja), taip pat Dainius Gavenonis, Vaidotas Martinaitis, Julius Žalakevičius, Rimantas Kmita, Saulius Urbonavičius-Samas, Neringa Varneitytė.

Komandoje per tūkstantį masinių atlikėjų, šiaurietiškių savanorių, o jauniems aktoriams buvo pakviesta kalbos konsultantė iš Šiaurietiškių dramos teatro. Vaidilė Juozaitytė (Edita) šiuo metu yra Vilniaus LNDT aktorė. Pagal romano (ir filmo) personažo Editos istoriją Šiaurietiškių teatre bus repetuojama nauja R. Kmitos pjesė, kurią režisuos Eglė Vertelytė.

Sulaukęs tokios neįtikėtinos romano ir filmo sėkmės, Rimantas Kmita žada parašyti ir romano „Pietinia kronikas“ tęsinį.

„Pietinia kronikas“ kūrybinė komanda

„Viskas yra pradžia“: apie Jono Meko muzikinį pasaulį

Algis Vaškevičius

Sausio pabaigoje Vilniuje, Užupio rajone veikiančiame Jono Meko vizualiųjų menų centre (JMVMC) atidaryta nauja paroda „Viskas yra pradžia“, kuri, pasak jos rengėjų, atskleidžia unikalų ir gyvybingą lietuvių kilmės JAV filmų kūrėjo, dailininko ir parodų kuratoriaus Jono Meko muzikinį pasaulį. Paroda pristato vaizdo įrašus su jo improvizuotais pasirodymais bei kelionę po garsus, kurie menininką formavo – nuo liaudies muzikos, lydėjusios vaikystėje, iki šiuolaikinių įtakų, kurios tapo svarbios vėliau. Ši paroda yra apie Mekui svarbią muziką ir jos ištakas.

Mano tėvas turėjo puikią klausą. Gimęs Aukštaitijos kaime, jis buvo apsuptas dainų. Visi vaikai grojo koku nors instrumentu – akordeonu, mandolina, daudyte. Keletą metų jis grojo smuiku. „Vis grojau ir grojau. Galiausiai visi pradėjo iš manęs juoktis ir praminė Paga-

suformavo šios parodos turinį. Jį sudaro į vaizdo juostą įrašyti 2011–2012 metų J. Meko koncertiniai pasirodymai Amerikoje ir Londone, o kitame kambaryje yra eksponuojamos fotografijos bei įrengti šeši specialūs moduliai muzikos klausymuisi. Įrašuose pateikiamos 6 muzikos kryptys, kurios inspiravo J. Meką, kurių jis pats dažnai klausėsi ir mėgo. Tad parodos lankytojas gali išsiklausyti ir pabūti su J. Meko muzika.

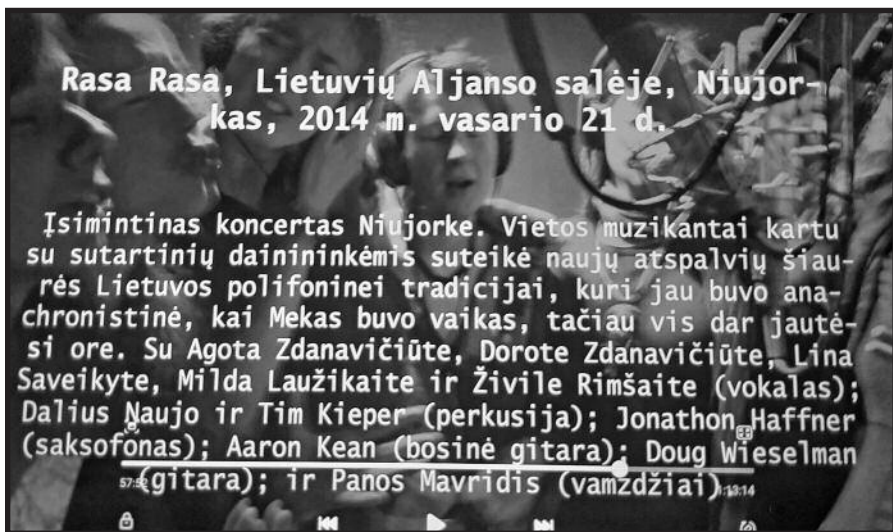
Fotografijos taip pat atrinktos tokios, kurios turi sąsajų su muzika. Tai ir muzikiniu instrumentu daudyte grojantis avangardinio meno kūrėjas, ir užfiksuoti įvairūs J. Meko aplinkos muzikuojantys asmenys, kurie nuotraukose gali būti ir prieš pasirodymą, ir po jo su lumzdeliu ar kitu muzikos instrumentu rankose. G. Sodeika atkreipė dėmesį labai unikalų video įrašą antroje parodos salėje, kuriame garsusis Amerikos rašytojas Allen Ginsberg 1990 m. grodamas J. Meko bute New Yorke improvizuoja kantri stiliaus dainą su čia pat gimstančiu tekstu, kritikuojančiu Amerikos vyriausybę, politiką, šiuolaikinę vartotojišką visuomenę. „Tas jo dainavimas kurio pabaigoje dar prisijungia ir pats Jonas Mekas, yra pakankamai unikalus, labai retas ir nematytas“, – pabrėžė pašnekovas.

Parodos nuotraukose – ir apsilankymas 1977 metais Lietuvoje, švenčiant J. Meko motinos 90-ąjį gimtadienį, ir brolis Adolfas Mekas, ir akimirkos iš Londono, Brooklyno, J. Meko dar maža dukra Ona. Kadruose iš 16 mm filmų galima pamatyti ir John Lennon su jo žmona Yoko Ono. Pasak jo, paroda nuo pat pirmųjų jos atidarymo dienų gana gausiai lankoma. Ji surengta tuo laiku, kai vasarį Vilniuje vyksta meno akcija „Su-menėk“: jos metu penkis savaitgalius iš eilės nemokamu autobusu-galerija galima aplankyti 50 sostinės galerijų ir muziejų, o bent 30 iš jų aplankusių ar atitinkamus „Su-menėk“ antspaudėlius surinkusių meno mylėtojų laukia paskatinimas – kvietimas į šiuolaikinio meno mugę „ArtVilnius'25“.

„Turbūt esame gausiau lankomi ir dėl šios akcijos, užsuka nemažai žmonių to antspaudėlio ir pasako, jog atėjo pirmą kartą, girdėjo Meko pavardę, bet nėra matę jo darbų. Ši naujoji paroda veiks iki kovo 2 ir nuo praėjusios savaitės šeštadieniais mes rodome ir paties Jono Meko filmus nemokamai, tad yra galimybė dar geriau susipažinti su šio Lietuvą išgarsinusio kūrėjo darbais“, – sakė G. Sodeika.

Jono Meko vizualiųjų menų centre saugomi ir pristatomi Jurgio Mačiūno, J. Meko, „Fluxus“ menininkų bei dabar kuriančių menininkų, dirbančių kino, video, kompiuterinio meno ir mišrių žanrų srityse, darbai, organizuojamos garsiausių šiuolaikinių meno eksperimentų parodos. Centras įkurtas siekiant populiarinti kino klasiką, intelektualųjį, dokumentinį ir nacionalinį kiną bei vaizdo meną.

Nukelta į 8 psl.

Paroda „Viskas yra pradžia“ pasakoja apie Jono Meko ir muzikos ryšį.

A. Vaškevičiaus nuotraukos

niniu. Tai taip erzino, kad galiausiai nustojau groti“.

Visgi muzika liko svarbi – nuo ankstyvųjų egzilio metų New Yorke klausantis klasikinių Amerikos vokalistų iš 1950-ųjų iki pirmųjų žymių kompozitorių, tokių kaip Philip Glass, La Monte Young ir Hermann Nitsch, koncertų organizavimo. Jam įkvėpimo teikė artimi bendražygiai, kaip Jurgis Mačiūnas ir Leonas Lėtas, taip pat eklektiški Amerikos eruditai, tokie kaip Harry Smith ir Stan Brakhage“, – tai šios parodos kuratoriaus, Jono Meko sūnaus Sebastiano Meko žodžiai.

„Viskas yra pradžia“ atskleidžia kai kurias muzikines J. Meko draugystes ir ankstyvasias įtakas. Ji pristato ir vėlesnę J. Meko muzikinę kūrybą, kai jis, paėmęs mikrofoną, drąsiai improvizavo dainuodamas ir deklamuodamas savo eiles kartu su nepaprastai talentingais muzikantais, kurie priėmė jį kaip savos grupės dalį.

„Idėja surengti būtent tokią parodą sklandė ore jau ilgą laiką. Aš pats ilgai svajojau apie parodą, kuri būtų skirta Jonui Mekui ir muzikai, nes jo filmų garso takeliai yra labai unikalūs, pradedant Mikalajumi Konstantinu Čiurlioniu ir baigiant pačia keičiausia improvizuota muzika, kuri tobulai susijungia į vieną kino visumą. Pačią idėją man pasiūlė Sebastianas Mekas, ir tai mane labai nudžiugino. Tiesiog sutapo mūsų norai ir svajonės“, – pakalbintas sakė JMVMC direktorius Gintaras Sodeika, kuris pats yra kompozitorius, kūręs muziką kino filmams ir už ją 2006 metais apdovanotas „Auksiniu scenos kryžiumi“.

Pasak nuo 2014 metų direktoriumi dirbančio G. Sodeikos, parodos darbus atrinko kūrėjo sūnus, nes jis gerai žino savo tėvo muzikinį kelią ir lengvai

Vidmos Wait paroda „Kolekcija nuo Vilniaus iki Dubajaus“

**Laimutė
Vasiliauskaitė-Rožukienė**

Vidmos Wait (tikrasis vardas – Vidmantas Vaitkevičius) kolekcinė paroda vyko Naujininkų verslo centro pirmame aukšte: toje erdvėje kilo begarsiai daugiaaukščio viešbučio liftai, o papėdėje spindėjo metalinis didžiulis laineris.

Smalsiems lankytojams apžiūrint Vidmos Wait parodą (didžiulius koliažinius paveikslus, masyvius albumus su Lietuvos vaizdais, ant šilko tapytas sukneles ir pagalvėles) populiarius šlagerius grojo Barzdėtasis saksofonistas, dainavo imponantiška dainininkė Aldegunda, o parodos autorius visą laiką dirbo: visi galėjo stebėti jo tarymą.

Įvairiapusis Meistras. Vidma Wait kuria mišria technika: koliažą, kur aliejų ir akrilą papildo glazūra, iškiliu reljefu, linijomis, virvelėmis, folija, aukso ir sidabro pudra, lakštais. Tapo ir ant šilko, lipdo skulptūreles, išmano ir tapybą ant drobės ir sienų, kuria freskas ir vitražus. Sukūrė per 4 tūkstančius darbų, įskaitant eskizus, vien paveikslų – per tūkstantį. Juose dominuoja miestų architektūra, tačiau kuria ne realistiškai, ne fotografiškai, o savitai, prieš imantis darbo kiekvieną pastatą kruopčiai išstudijuoja.

Menininkas, kilęs iš Kauno, labiau žinomas svetur nei namuose. Jo darbuose – Vokietijos, Londono, Čikagos, Dubajaus vaizdai (ten buvo įkūręs galerijas-dirbtuves, yra palikęs darbų kolekcijų), Vilniaus, Kauno senamies-

Tapo Vidma Wait (Vidmantas Vaitkevičius)

tis. Yra sukūręs ir peizažų, abstrakčių, moterų aktų.

Personalinė paroda Vilniaus 700 metų jubiliejui. 40-ies paveikslų paroda „Vilnius“ Vidma Wait surengė 2023 m. Vilniaus universiteto Teisės fakultete, kuris tais metais minėjo 382 metų gimtadienį. Sostinės senamiesčio vaizdus papildė ir kiti jo darbai: paukščiai, angelai, Šv. Jurgis, Teisingumo deivė Temidė.

Menininkas keliautojas. Yra lankęs daugybėje pasaulio šalių ir miestų: New Yorke, Vatikane, Vienoje, Venecijoje, Tokijuje, Maskvoje, net Sirijoje ir Afganistane, Londone – kasmet po keliskart. Daugelyje šalių yra surengęs savo personalines parodas. 60 metų žada pasitikti Romoje, kur prie Pantoneo jau įsirengė dirbtuves.

Vidmos Wait „Žirgai“.

L. Vasiliauskaitės-Rožukienės nuotr.

Nidos atvirukai

Atkelta iš 2 psl.

O po kelerių metų tą patį „valkatą“ S. Baltakienė pamatė jau per Rusijos centrinę televiziją. Kostiumuotą ir su dantimis. Buvo pristatytas kaip žymus poetas. Skaitė savo eilėraščius.

„Susidvejimo“ problemų yra pasitaikę ir Algimantui.

– Su Stasiu Krasausku gėrėm „Neringoj“, bet, vėlai grįžus į namus, liežutis kažkodėl nenori sakyti teisybės. „Literatuose“ buvom, sakau, – šypsosi prisimindamas A. Baltakis.

O rytą poetas jau neatsimena, kaip po vidurnakčio žmonai aiškinesis. „Buvom ‘Neringoj’, – bando sakyti teisybę. „Och tu, veidmaini“, – pyksta Sigita.

Jaunoji S. Baltakienė kartais apie panašias problemas bandydavo pasikalbėti su kitų rašytojų žmonomis.

– Tai geras jūsų vyras – ramus, negeriantis, – guodėsi Tilvytienei.

– Dabar – taip. Bet tas pats Tilvytis kažkada Kaune, Laisvės alėjoje, išlipęs į medį gegute kūkuodavo...

Ta proga A. Baltakis smagiai informuoja, kad Aldona Baltrūnienė savo pagiringam vyrui atnešdavo alaus, o Sigita – niekada. Dar blogiau. Vis, kur buvus, kur nebuvus, žvilgterėjusi į jį, pasako: „Oi, Algi, kaip tu blogai atrodai.“ Maždaug tokiu tonu: turėtum greit mirti.

Tešinsys kitame numeryje

Pagal Vidmos Wait paveikslus – filmas „Skrydis per Lietuvą“. 2026 m. Japonijoje vyks pasaulinė paroda Osaikos Expo, į šį renginį kartu su prodiuseriu Vitalijumi Žuku yra pakviestas ir šios parodos autorius: ten bus rodomi du V. Žuko sukurti filmai: vienas – pa-

gal M. K. Čiurlionio kūrybą „Angelų takais“ ir naujasis „Skrydis per Lietuvą“ – pagal 500 Vidmos Wait paveikslų. Menininko planuose taip pat pasaulinė paroda Kataro Expo 2030.

Kūrybinė patirtis. Pirmasis paveikslas – saulėtekis prie Nemuno, jį Vidmantas nutapė būdamas aštuoneerių, kai mokėsi Juozo Naujalio meno mokykloje Kaune. Studijavo Vilniaus akademijoje, yra padėjęs dailininkui Petru Repšui kurti freskas VU Filologijos fakultetui, dirbti su stiklu mokėsi Kaune ir Venecijoje, studijavo ir Leipcigo akademijoje, o tapyti ant šilko išmoko Tokijuje. Pažintis Austrijoje su menininku Friedensreichu Hurdertwasseriu įkvėpė Vidmą Wait siekti savitos *Meno sistemas*.

Dalyvaus šįmetinėje Vilniaus Knygų mugėje su naujaisiu albumu-katalogu „Lietuva“. Į šį albumą Vidma Wait atrinko 120 geriausių savo Lietuvos paveikslų atvaizdų. Albumas primena masyvius viduramžių meistrų kūrinius: apsaugotas apkaustais su spynelėmis, su kaligrafiška ranka rašyta įžanga, matiniais įdėklais prieš kiekvieną atvaizdą. Albumo viršelyje – Vilniaus senamiestis su Katedros, Universiteto, Šv. Kazimiero bažnyčiomis ir jų bokštais.

Jono Meko muzikinis pasaulis

Jonas Mekas

Atkelta iš 7 psl.

Amerikietiškojo avangardinio kino kūrėjas, JAV gyvenęs J. Mekas, kurio vardu pavadintas Centras, taip yra sakęs apie JMVMC: „Leiskite man pasvajoti, kas gi turėtų būti šiame centre be to, kad jame bus saugomi ir rodomi Jurgio Mačiūno ir Jono Meko darbai. Tai neturėtų būti tik muziejus – vieta, skirta jau sukaupoms kolekcijoms, t. y. tam, kas buvo sukurta J. Mačiūno, FLUXUS menininkų ir mano.“

Tai turėtų būtų vieta, skirta dabar gyvenantiems menininkams, dirbantiems kino, video, kompiuterinio meno ir mišrių žanrų srityse. Ir kartu tai turi būti centras, kuriame būtų paminėtuose žanruose kūrusių menininkų darbų apžvalga – nuo pradžios iki dabarties. Centras turėtų būti visų meno rūšių avangardo vėliavnešys“.

Vienintelis centro steigėjas ir dailininkas yra Vilniaus miesto savivaldybė, kuri 2007-aisiais įsigijo „Fluxus“ kolekciją iš J. Meko už 3,77 mln. eurų. Rinkinyje buvo paties J. Meko, J. Mačiūno, Nam June Paik, Robert Morris, Yoko Ono ir kitų garsių menininkų darbai. „Fluxus“ kolekciją sudarė apie 2600 eksponatų ir tai buvo trečia

pagal dydį šio judėjimo kolekcija pasaulyje po New Yorko moderniojo meno muziejaus ir Vokietijos Štutgarto valstybinės galerijos.

Centras duris atvėrė 2007 m. lapkričio 4 d. Ir iki 2015 m. veikė prabangiame sostinės verslo kvartale „Vilniaus vartai“ Gynėjų g., vėliau persikėlė į Užupį, šalia Tibeto skvero. 2013-aisiais dalis „Fluxus“ kolekcijos buvo pristatyta Ermitažo muziejuje Sankt Peterburge, taip pat darbai pabuvojo Kijeje, New Yorke.

Šio centro misija yra gražinti į Lietuvą iševijos meno paveldą, sudaryti sąlygas mūsų menininkams tapti europinės ir pasaulinės kultūros dalimi, paversti Vilnių pasaulyje žinomu XXI amžiaus avangardinio meno centru, turinčiu unikalų ir atpažįstamą identitetą. Jis siekia populiarinti kino klasiką, intelektualų, dokumentinį ir nacionalinį kiną bei vaizdo meną, kaupti, saugoti ir nuolat eksponuoja garsių XX a. lietuvių iševijos menininkų Jono Meko ir Jurgio Mačiūno kūrybą bei įvairius su jų gyvenimu ir kūryba susijusius daiktus – eskizus, plakatus, nuotraukas, darbo atributiką, aparatūrą, buitinius rakandus, taip pat ieško ir nori parodyti pasauliui jaunų Lietuvos vizualistų darbus.